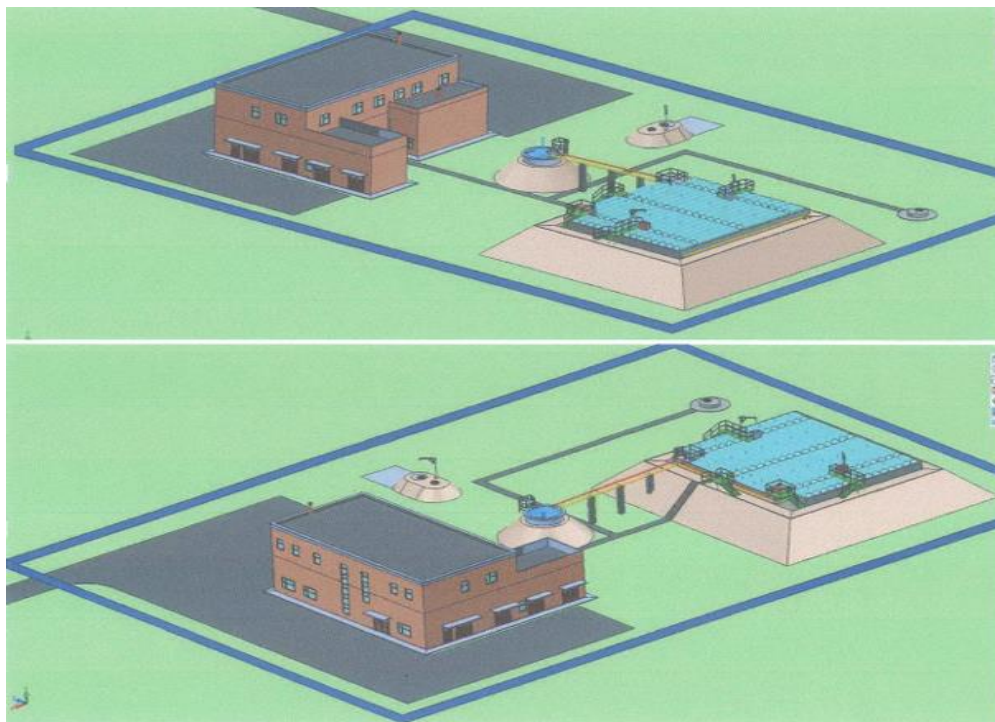

**“ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, БАРИЛГА, ОРОН СУУЦЖУУЛАЛТЫН
ЯАМ”-НЫ ХЭРЭГЖҮҮЛЖ БУЙ ЗАВХАН АЙМГИЙН
УЛИАСТАЙ СУМЫН “АЙМГУУДЫН БОХИР УС ЦЭВЭРЛЭХ
БАЙГУУЛАМЖИЙГ ӨРГӨТГӨН ШИНЭЧЛЭХ, ШИНЭЭР
БАРИХ” ТӨСЛИЙН 2025 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ
МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ**

УЛААНБААТАР ХОТ 2024 ОН

АГУУЛГА

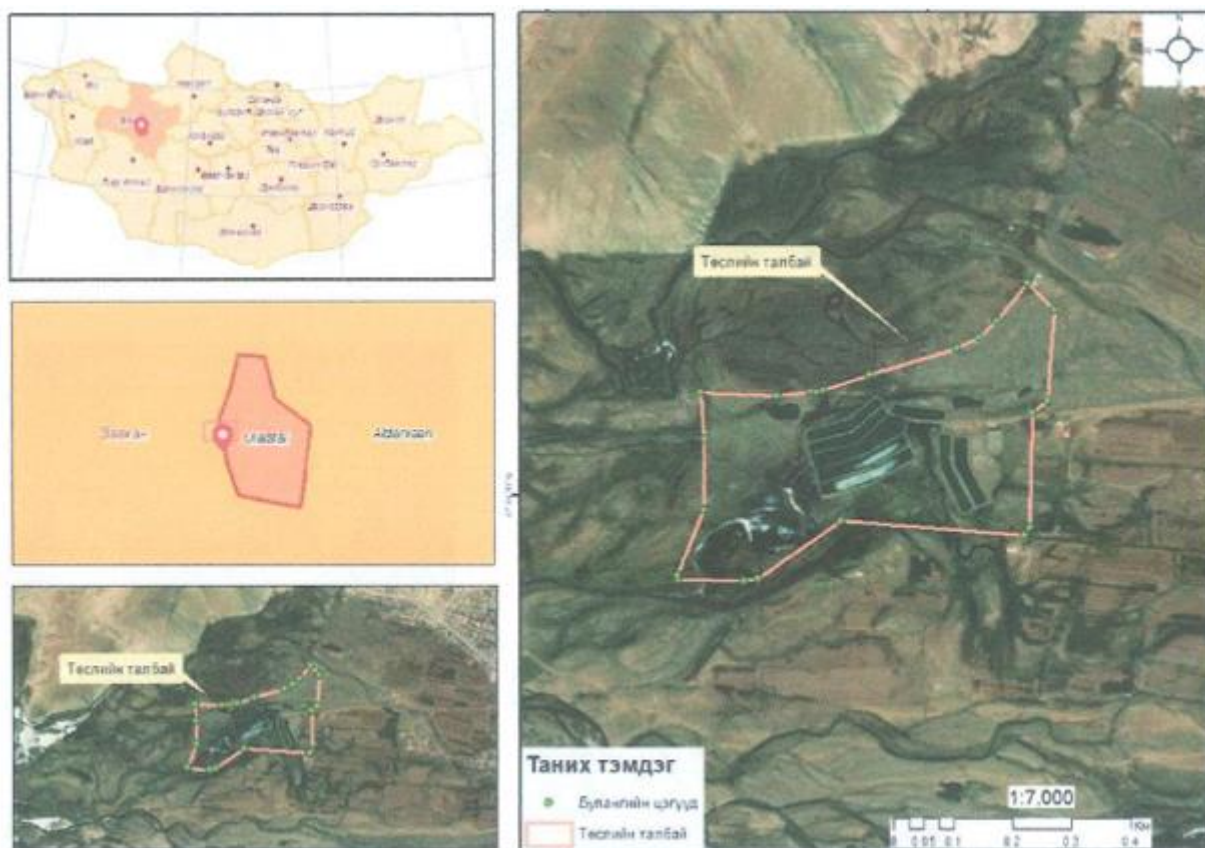
1. ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА	2
1.1. Төслийн нэр	2
1.2. Төсөл хэрэгжүүлэгч	2
1.3. Төсөл хэрэгжих нутаг дэвсгэрийн байршил	2
1.4. Төсөл хэрэгжих орчны өнөөгийн байдал	2
1.5. Төслийн хүчин чадал	3
1.6. Төслийн дэд бүтцийн төлөвлөлт	3
1.7. Төслийн барилга байгууламжууд	4
2. ТӨСЛИЙН ТАЛБАЙ, ТҮҮНИЙ ОРЧНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НИЙГЭМ-ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ	7
2.1. Төсөл хэрэгжих орчны уур амьсгалын горим	7
2.2. Төсөл хэрэгжих орчны ургамалжил	9
2.3. Төсөл хэрэгжих орчны хөрс, хөрсөн бүрхэвч	10
2.4. Төсөл хэрэгжих орчны ан амьтан	10
2.5. Төсөл хэрэгжих орчны гадаргын ус	11
2.6. Төсөл хэрэгжих орчны нийгэм, эдийн засгийн хөгжил	12
3. ТӨСЛИЙН ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙН ТОДОРХОЙЛОЛТ	14
4. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТУХАЙН ЖИЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ГОЛ ЗОРИЛТ	15
4.1. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө	16
4.2. Орчны тохижилт ногоон байгууламжийн төлөвлөгөө	19
4.3. Биологийн олон янз байдлын дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөө	19
4.4. Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох төлөвлөгөө	19
4.5. Түүх соёлын өвийг хамгаалах төлөвлөгөө	19
4.6. Осол эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө	19
4.7. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөөний арга хэмжээний зардал	21
4.8. Бомт-г хэрэгжилтийн нөлөөлөлд өртөгч оршин суугчид, оролцогч талуудад тайлагнах хуваарь	
4.9. Байгаль орчны хяналт, шинжилгээний хөтөлбөр	23

1. ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

1.1. Төслийн нэр: Завхан аймгийн Улиастай сумын “Аймгуудын бохир ус цэвэр байгууламжийг өргөтгөн шинэчлэх, шинээр барих” төсөл

1.2. Төсөл хэрэгжүүлэгч: “Хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын яам”-ны “Аймгуудын бохир ус цэвэрлэх байгууламжийг өргөтгөн шинэчлэх, шинээр барих” төслийг хэрэгжүүлэх нэгж

1.3. Төсөл хэрэгжих нутаг дэвсгэрийн байршил: Завхан аймгийн Улиастай сумын бохир ус цэвэрлэх байгууламж барихаар олгогдсон газар нь аймгийн төвөөс баруун урд зүгт байрлаж буй хуучин бохир ус цэвэрлэх байгууламжийн хойд талд байрлана.

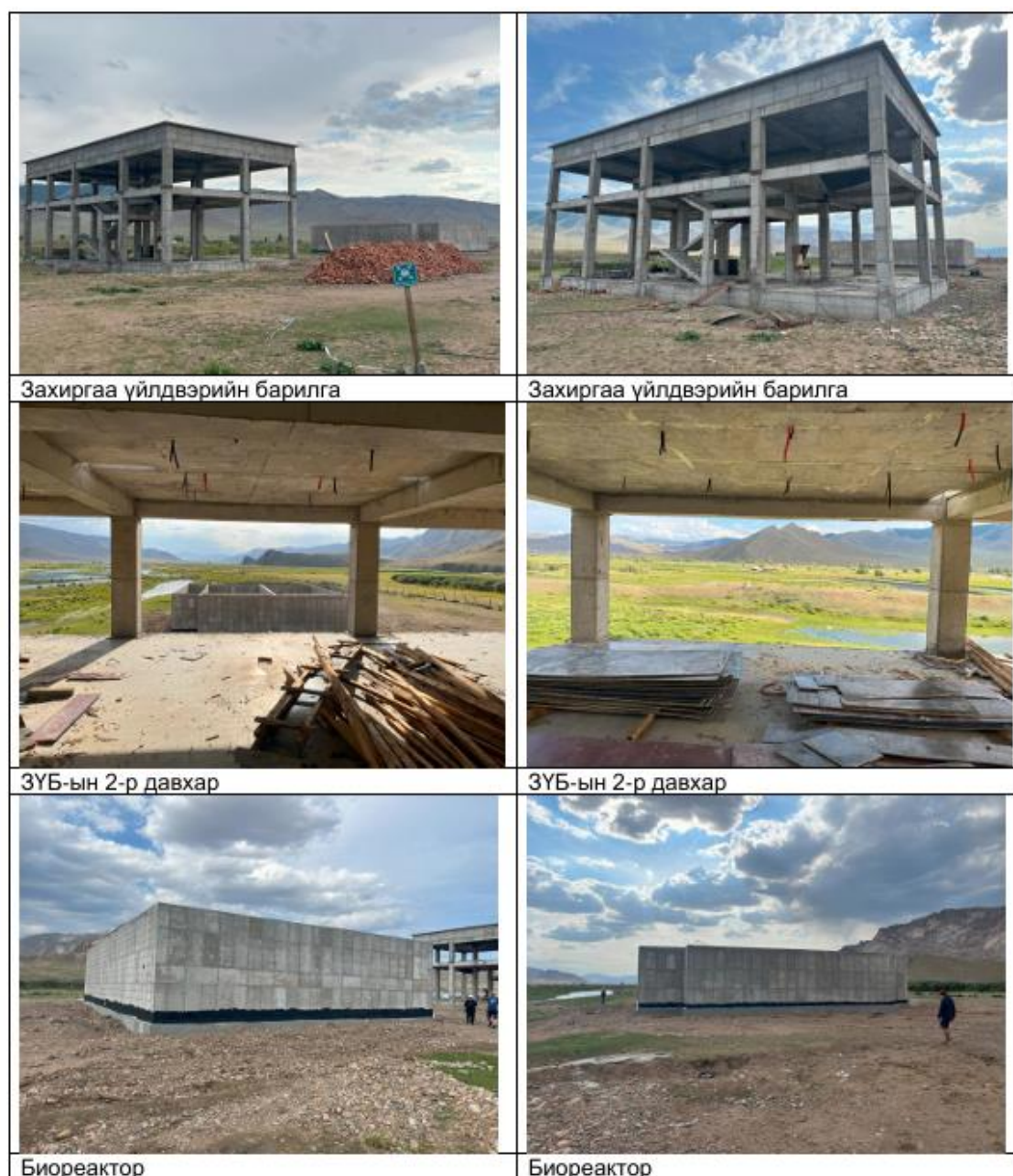
Зураг 1. Төсөл хэрэгжих газрын байрилын зураг

1.4. Төсөл хэрэгжих орчны өнөөгийн байдал

Цэвэрлэх байгууламжийн барилгын ажил эхэлсэнтэй холбоотой газар, түүний хэвлий хөндөгдөж, талбайн хил доторх хөрс, ургамлан нөмрөг эвдрэлд өртөх, барилгажилтын талбайн хилээр ургамлан нөмрөгт сөрөг нөлөөлөл үзүүлж болзошгүй. Үүнийг орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн хүрээнд жил бүр байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд суурь судалгааг хийж, тухай бүр хяналт шалгалтыг хийж, сөрөг нөлөөллийг бууруулах талаарх зөвлөмжийг хэрэгжүүлэн ажиллана.

“Хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын яам”-ны Увс аймгийн Улаангом сумын “Аймгуудын бохир ус цэвэрлэх байгууламжийг өргөтгөн шинэчлэх, шинээр барих” төсөл

Зураг 2. Төслийн газрын өнөөгийн байдал

1.5. Төслийн хүчин чадал

Төслийн төлөвлөлтөнд тусгасанаар Улиастай сумын ахуйн хэрэгцээнээс гарсан бохир ус болон түүнтэй ойролцоо найрлагатай үйлдвэрийн бохир усыг цэвэрлэхэд зориулагдана. Бохир ус цэвэрлэх байгууламжийн хүчин чадал нь 3000м³/хоног байна.

1.6.Төслийн дэд бүтцийн төлөвлөлт: Төлийн дэд бүтэц, инженер хангамжийн хувьд төвлөрсөн ба бие даасан холимог шийдэлтэй байна.

Төслийн үндсэн объектууд, дэд бүтцийн барилгын ажил, авто зам талбайг барих,

“Хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын яам”-ны Увс аймгийн Улаангом сумын “Аймгуудын бохир ус цэвэрлэх байгууламжийг өргөтгөн шинэчлэх, шинээр барих” төсөл

сайжруулах, усны цооногийн талбай, ус хангамжийн шугам хоолой байгуулах үеийн барилгын ажлын үед гарах хог хаягдал, ажилчдын ахуйн хэрэглээнээс гарах хог хаягдал болон цэвэрлэх байгууламжийн ашиглалтын шатанд сараалжинд шүүгдэх механик хаягдал, лаг, элсний зутан, цэвэрлэсэн ус нь хаягдал болон гарна.

Хүснэгт 1. Төслийн хог хаягдлын эх үүсвэр

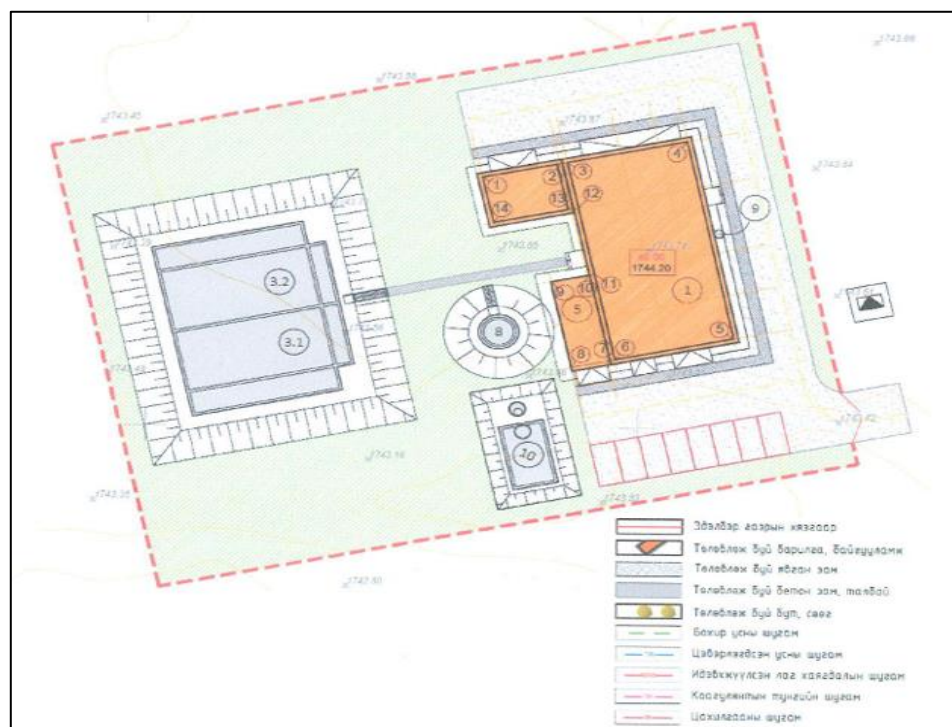
Эх үүсвэрийн төрөл	Шийдэл
Барилгын ажлын үеийн болон ажилчдын ахуйн хэрэглээнээс үүсэх хог хаягдал	Цуглуулж Сумын төвлөрсөн хог цэгрүү зайлуулах
Үйл ажиллагааны явцад үүсэх ахуйн хаягдал	Сумын төвлөрсөн хог цэгрүү зайлуулах

Ажилчдын ахуйн хэрэглээнээс гарах хог хаягдлын хэмжээ: Төсөл хэрэгжсэнээр нийт 25 хүн ажиллах ба ахуйн хэрэглээний хог хаягдал үүсэх норматив нь нийт ажилчдын тооноос шууд хамааралтай юм. Монгол улсын Засгийн газрын тогтоол “Хог хаягдлын норматив тогтоох аргачлал”-ын дагуу Нэг хүнээс хоногт дунджаар 0,3 кг хуурай хог гарна гэж тооцоход, улиралд дунджаар 22.5 кг/хон, жилд 2.7 тн/жил хуурай хог хаягдал гарна.

Төслөөс гарах шингэн хаягдал: 3000м³/хоног цэвэршүүлсэн саарал ус гарна.

1.7. Төслийн төлөвлөлтөөр 2025 онд хийгдэх ажлууд

Төслийн хүрээнд 2025 онд цэвэрлэх байгууламжийн барилга, байгууламжуудын хучилт, гадны заслын ажил, илүүдэл лагийн шугам, аваарын шугам, гипохлоритийн шугам, цэвэрлэгдсэн усны шугам, ахуйн бохир усны шугам татах ажил. Мөн гадна талбайн тохижилт, цэвэрлэх байгууламжийн хашаан доторхи авто болон явган хүний зам талбайн ажил зэргийг хийхээр төлөвлөж байна.

Зураг 3. Төслийн төлөвлөлтөд тусгасан барилга байгууламжийн загвар зураг

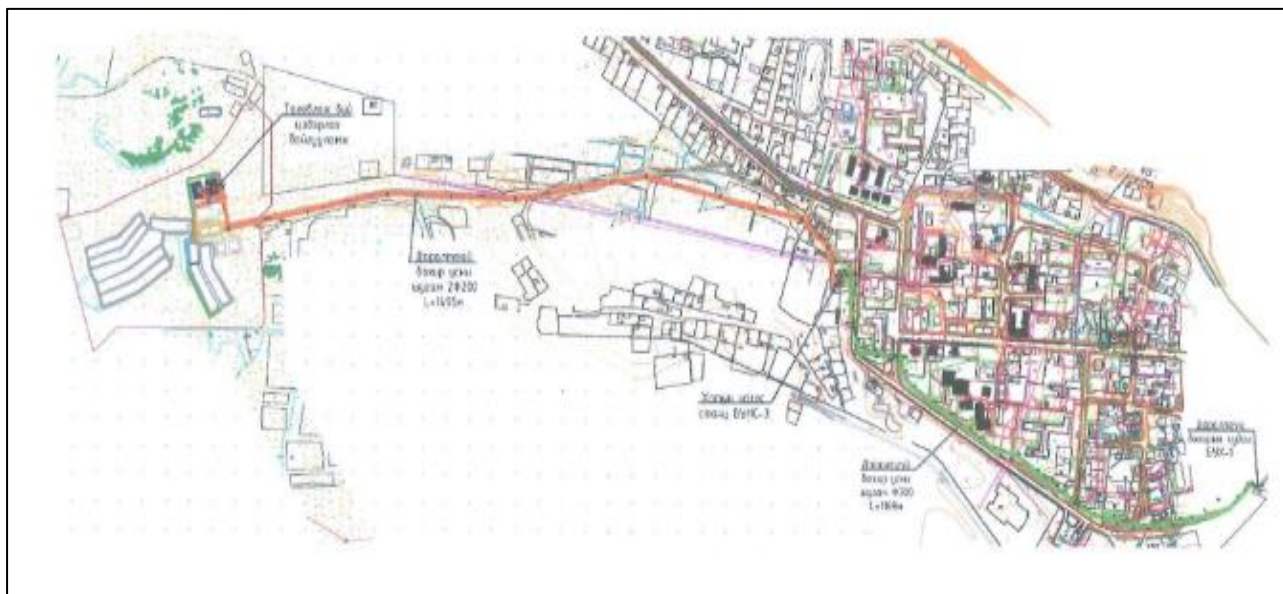
“Хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын яам”-ны Завхан аймгийн Улиастай сумын “Аймгуудын бохир ус цэвэрлэх байгууламжийг өргөтгөн шинэчлэх, шинээр барих” төсөл

Цэвэрлэх байгууламжийн гаднах ариутгах татуурга

Ариутгах татуургын шугамын холболтыг одоо байгаа “Бохир усны насосны станц”-аас төслийн ахуйн бохир усны цэвэрлэх байгууламж руу Ф200 мм-ийн голчтой 1495м урттай дан шугам хоолой төлөвлөсөн. Даралтгүй бохирын худаг БУХ-1-с хотын насос станц хүртэл өргөтгөн шинэчлэх Ф300 мм-ийн голчтой , өөрийн урсгалтай, 1169 м урттай дан шугам хоолой төлөвлөв. Шугам хоолой нь одоо байгаа гэр хорооллын гудамж дундуур төлөвлөгдөнө.

Хүснэгт 11. Цэвэрлэх байгууламжийн ус хангамж ариутгах татуургын шугам сүлжээ

№	Төрөл	Хэмжих нэгж	Тоо хэмжэ
1.	Усан хангамж (Хуванцар хоолой Ф100 мм)	у/м	69м
2.	Ариутгах тауурга (Хуванцар хоолой Ф200 мм) (Хуванцар хоолой Ф300 мм)	у/м	1495м 1169

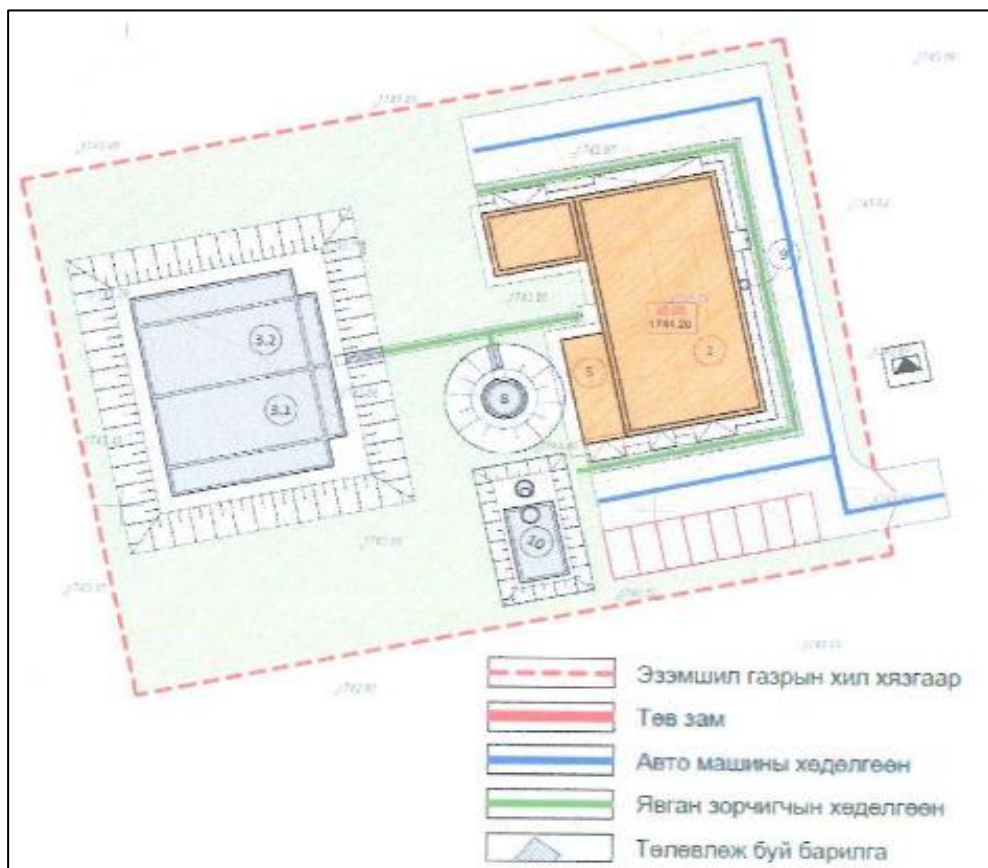

Зураг 4. Цэвэрлэх байгууламжийн гаднах ариутгах татуургын шугам хоолойн төлөвлөлт

Цэвэрлэх байгууламжийн нутаг дэвсгэр дэх зам, талбай

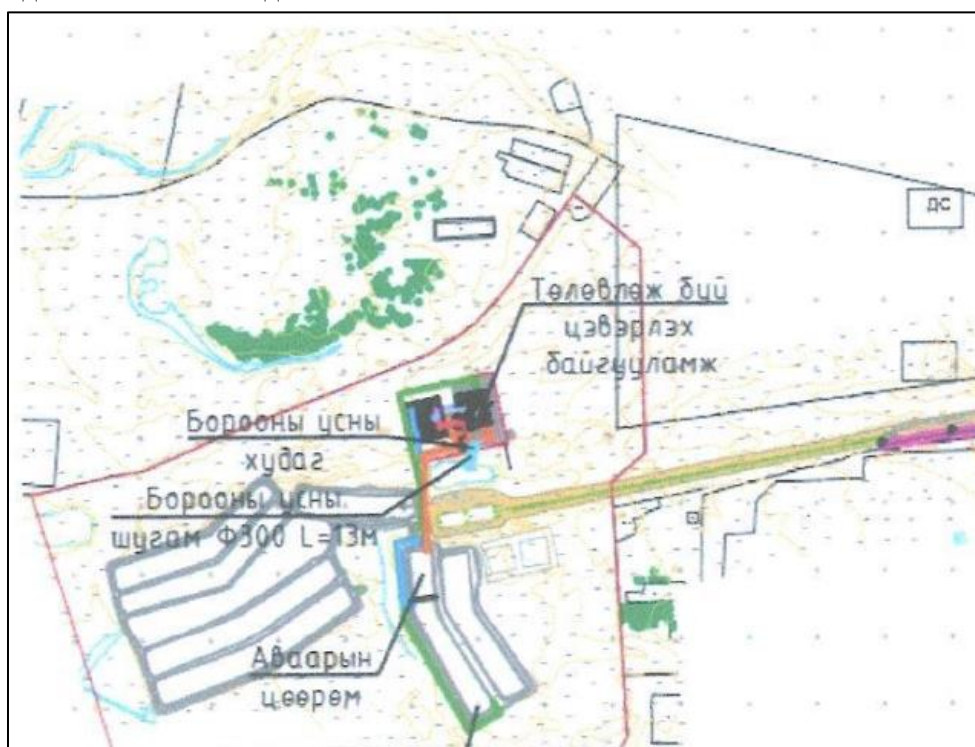
Цэвэрлэх байгууламжийн нутаг дэвсгэрт зам, талбайг бетонон хашлагатай, хучилттай байхаар төлөвлөнө.

Хашаан дотор явган хүний 80м2 зам талбайг өнгөт хавтангаар хийх бөгөөд хашаан доторхи захиргаа, үйлдвэрийн барилгыг тойрсон 547 м2 талбайг авто машинд зориулсан хатуу хучилттай замаар хийнэ.

Зураг 5. Зам, талбайн төлөвлөлт

Борооны ус зайлуулах шугам: Цэвэрлэх байгууламжийн хэмжээнд хашаанд байгаа замуудад нийт 13.7 м урттай замын ус зайлуулах сүлжээ төлөвлөсөн. Хашаан дотор биореакторын баруун хойд зүгт 0.85м өндөртэй откос хийж талбайн усыг баруун хойш чиглэлд зайлуулахаар төлөвлөж байна. Төлөвлөсөн зам, маневр хийх талбайн ус зайлуулах байгууламж нь борооны ус зайлуулах дотоод системтэй холбогдоно.

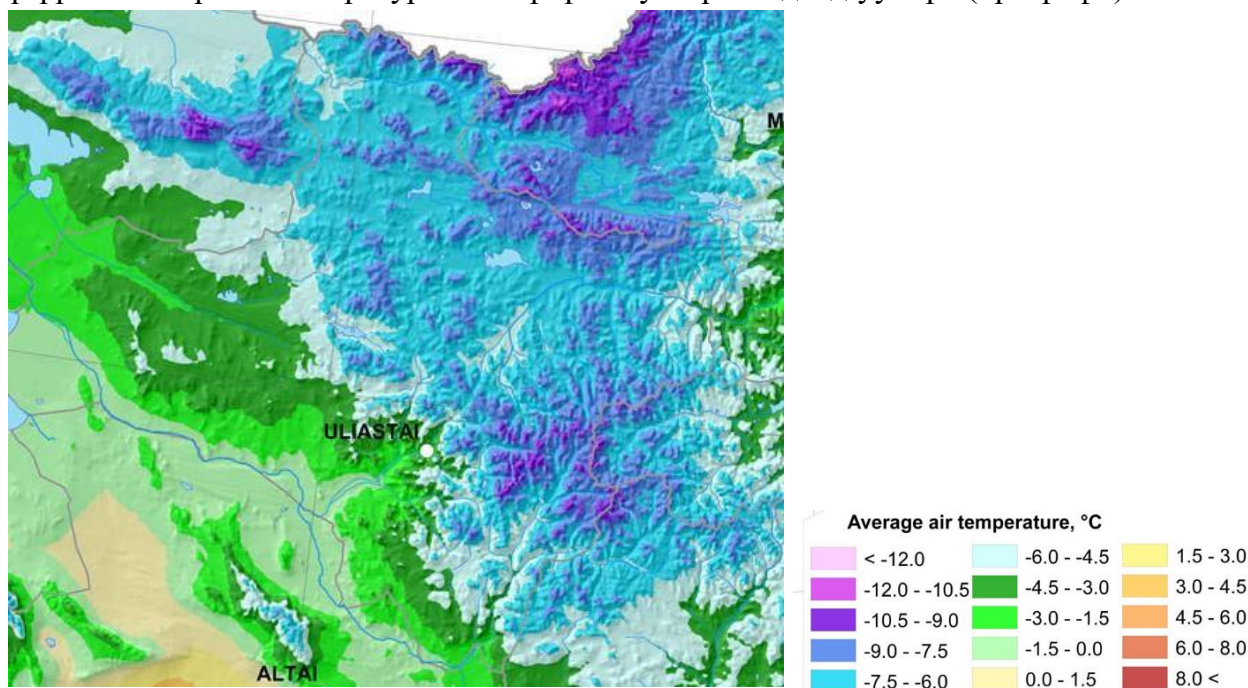

Зураг 6. Борооны ус зайлуулах шугам

2. ТӨСЛИЙН ТАЛБАЙ, ТҮҮНИЙ ОРЧНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НИЙГЭМ-ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ

2.1. Төсөл хэрэгжих орчны уур амьсгалын горим

Цаг уур өртөөдийн сар, жилийн дундаж агаарын температурын утгыг 1961- 1990 оны норм утга болон 1991-2016 оны дундаж гэсэн 2 янзаар өгсөн нь дэлхийнуур амьсгалын дулааралт энэ нутагт хэр зэрэг илэрч байгааг харуулах зорилготойюм. Цаг уурын бүхий л өртөө, харуулууд сумын төв бараадан голын дэнж, нам газарт байрлах учраас агаарын температурын газарзүйн хуваарилагдлыг бодит байдлаар үзүүлэхгүй талтай. Иймд жилийн дундаж агаарын температурын газарзүйн хуваарилагдлыг ГИС ашиглан зурагласныг зурагт үзүүлэв. Агаарын температурын газарзүйн хуваарилагдалд уулзүй (орографи) — н болон

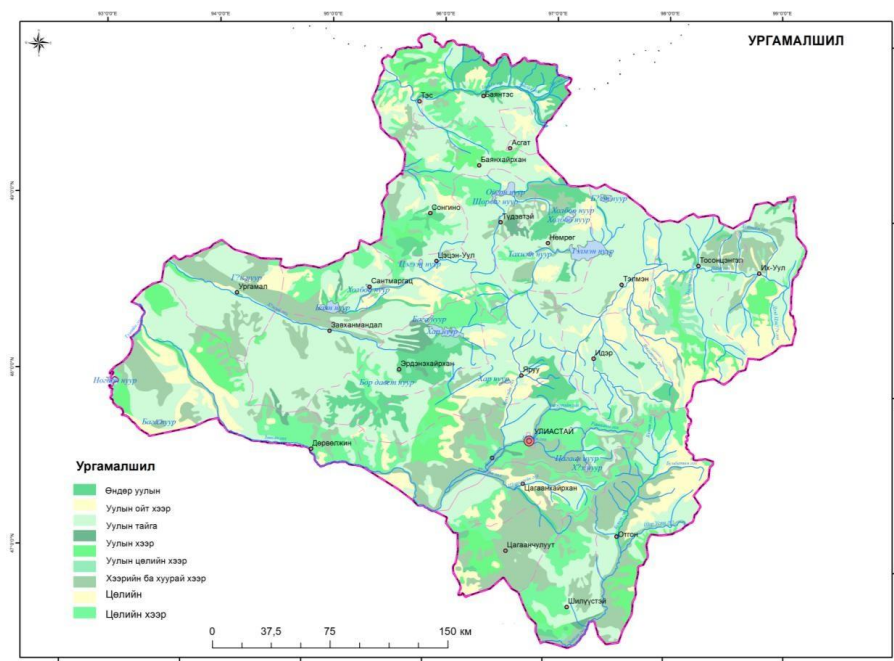

өргөргийн нөлөө давхар илэрч байна. Өөрөөр хэлбэл өргөрөг ихсэх тутам хүйтрэх, нөгөө талаар газар өндөрсөх тутам температур буурах зүй тогтол зэрэгцэн илрэнэ.Зургаас үзвэл өндөр уулын ян сарьдагаар жилийн дундаж температур -10°C - аас ч хүйтэн байдаг бололтой. Иймд уулс хоорондын хөндий, гол мөрний голдрил дагуу хүйтэн, өндөр ууландаа дулаан байдаг. Харин жилийн дулаан улиралд болоод ирэхлээр агаарын температурын өндрийн хуваарилагдал ердийн байдалдаа ойртох буюу газраас дээш 100 м өгсөх тутамд $0.5 - 0.6^{\circ}\text{C}$ — аар сэрүүсдэг. Үүнийг 1 ба 7 дугаар сарын дундаж температурын газарзүйн тархац харуулна.

2.2. Төсөл хэрэгжих орчны ургамалжил

Завхан аймгийн Тэс, Баянтэс, Асгат, Баянхайрхан, Сонгино, Түдэвтэй, Нөмрөг, Тэлмэн, Яруу, Идэр, Отгон, Алдархаан, Цагаанчулуут, Цагаан хайрхан, Шилүүстэй зэрэг сумдын нутаг өндөр уулын тагийн болон уулын хээрийн, уул хоорондын хөндийн хээрийн бүсийн ургамалжил зонхилдог.

Монгол элсний элсний шарилжит бэлчээр Дөрвөлжин сумын Сээр, Сэрвэнуулнаас дээшхи талбайд Клеменцийн шарилж (*Artemisia Klementzae* Krasch. ex leonova.), Бөндгөр шарилж (*Artemisia sphaerocephala* Krasch.), Шар шарилж (*Artemisia xanthochroa* Krasch.), Үсхий суль (*Psammochloa villosa* (Trin.) Bor.), Сөөгөн Шимэрс (*Hedysarium fruticosum* Pall.) ургасан хэлбэртэй тааралдана. Монгол элсэнд Завхан голын эргээрх (Шар тохойд) заримдаг сөөгөнцөр-элсний сульт бэлчээрт Сөөгөн Шимэрс (*Hedysarium fruticosum* Pall.) Үсхий суль (*Psammochloa villosa* (Trin.) Bor.), болон Сайрын хялгана (*Stipa glareosa* P. Smirn.), хөмөл (*Allium mongolicum* L.) ургана.

Зураг 7. Завхан аймгийн ургамалжилтын зураг

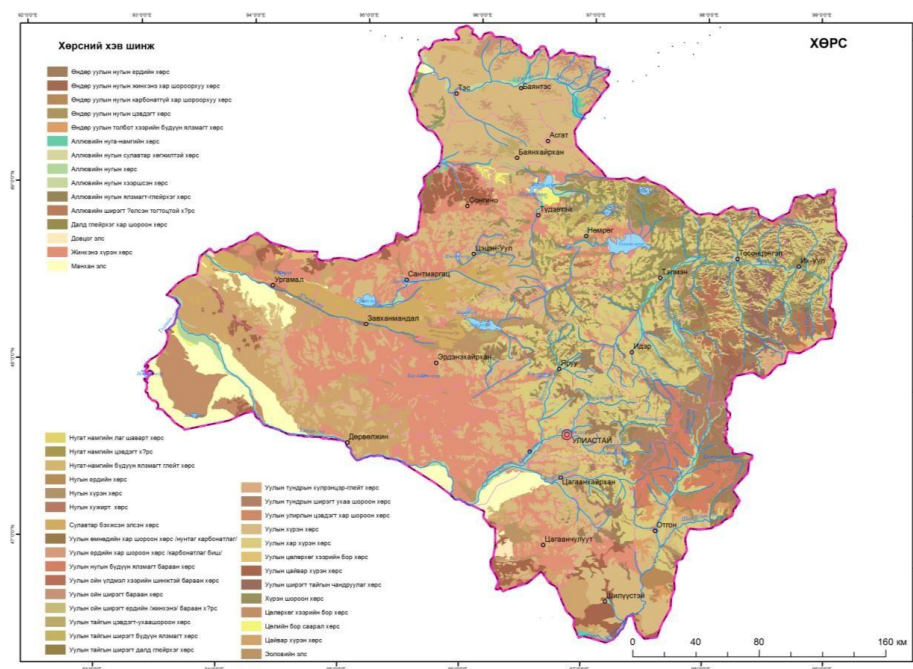
2.3. Төсөл хэрэгжих орчны хөрс, хөрсөн бүрхэвч

Манай орны голууд ихэнхдээ уулынх учраас урсгалын эхэн ба дунд хэсэг нь хавцал маягийн нарийн хөндийгөөр урсаж татам төдий л хөгжөөгүй, харин голуудыннадаг орчмын уудам өргөн хөндийд татмын дэнжүүд сайн ялгарч татмын үйл явц байнга илэрсэн байна. Голууд том байх тусам татам нь өргөн налгар байна. Голын татмын хамгийн нам, залуу дэнжийг татмын дэнж гэх бөгөөд тэр нь байн байн үерийн усанд автаж жилдээ нэг буюу хэдэн удаа, эсхүл хэдэн жилд нэг удаа усаар дүүрч хэсэг зуур тогтонги устай байдаг жамтай.

Голын үерлэлтийн горим, түүний тэжээлээс шалтгаалж хаврын шар усны, мөсөн голын, зуны хур борооны гэх мэт янз бүр байна. Үерийн усаар зөөгдөж ирсэн хөвмөл эрдэс шорооны зүйлс татмын хөрсний гадарга дээр тунаж хуримталсаарголын хагшаас хурдас бий болдог ажээ. Ийнхүү аллювийн үйл явцын үр дүн жил бүр татмын гадарга дээр аллювийн нимгэн хурдас тогтож тэр даруйдаа хөрс бүрэлдэх явцад татагдан ордог байна.

“Хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын яам”-ны Завхан аймгийн Улиастай сумын “Аймгуудын бохир ус цэвэрлэх байгууламжийг өргөтгөн шинэчлэх, шинээр барих” төсөл

Энэ учраас аллювийн хөрс эх чулуулгийн шинэхэн хурдсаар байн байн сэлбэгдэж үе давхарга нь дээшээгээ зузаардаг онцлогтой.

Зураг 8. Завхан аймгийн хөрсөн бүрхэвчийн зураг

2.4. Төсөл хэрэгжих орчны ан амьтан

Завхан аймаг нь амьтаны газарзүйн мужлалаар Баруун хойт Монголын тойрогт хамаарах бөгөөд энд өндөр уул, ойт хээр, хээрийн бүсийн амьтад тохиолдох тул зүйлийн бүрдэлийн хувьд баялаг юм. Баавгай, зэрлэг гахай, бор гөрөөс, буга, аргаль,янгир, ирвэс, чоно, үнэг, хярс, мануул, дорго, шилүүс, туулай, чандага, тарвага, цагаан болон хар сүүлт зээр зэрэг ан амьтантай. Ойн болон өндөр уулын, тал хээрийн, нүүдлийн шувуу ирдэг. Хойлог, Ятуу, хур сойр, хун, хотон, нислэг сар, тас, шонхор зэрэг ховордсон шувууд бий.

Аймгийн хэмжээнд ан амьтаны тархац нөөцийн судалгаа ховор бөгөөд Улсын тусгай хамгаалалттай газрууд, голуудын ай сав газарт хийгдсэн ан амьтан судалгааг нэгтгэн оруулсан болно. Хяргас нуур-Завхан голын сав газрын сээр нуруутан амьтдын судалгаанаас үзвэл нэн ховор хөхтний зүйлүүдээс Отгон, Алдархаан, Шилүүстэй сумдын нутаг, Отгонтэнгэрийн ДЦГ-аар цоохор ирвэс, Нөмрөг сумын Баянзүрх, Нөмрөг ууланд баданга хүдэр нутагладаг гэсэн мэдээлэл байна. Монгол оронд эрс ховордсон ирвэс, аргаль, янгир, халиун буга, хүдэр зэрэг ан амьтад Отгонтэнгэр ууланд тархсан байна. Аймгийн хэмжээнд тархсан зарим хөхтөн амьтдын судалгааг ШУА-ийн Биологийн хүрээлэнгийн эрдэмтэд хийсэн байна.

Аргаль: Аргаль, угалз бол хонины зэрлэг өвөг бөгөөд өдгөө дэлхийд ховордсон амьтны нэг юм.

2.5. Төсөл хэрэгжих орчны гадаргын ус

Завхан аймаг нь усзүйн сүлжээгээр Хойт мөсөн далайн ай сав, Төв Азийн гадагш урсгалгүй ай савд хамрагддаг. Хойт мөсөн далайн ай савд Идэрийн гол, Төв Азийн гадагш урсгалгүй ай савд Тэсийн гол, Хүнгүйн гол, Байдраг голууд орж байна. Монгол орны нутаг дэвсгэрийг 29 усны ай савд хуваасанаас Завхан аймгийн нутаг дэвсгэр нь 4 голын ай савд хамаарагдаж байна.

- Идэр голын сав
- Увс нуур-Тэс голын сав

“Хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын яам”-ны Завхан аймгийн Улиастай сумын “Аймгуудын бохир ус цэвэрлэх байгууламжийг өргөтгөн шинэчлэх, шинээр барих” төсөл

- Хяргас нуур-Завхан голын сав
- Дэлгэрмөрөн голын сав

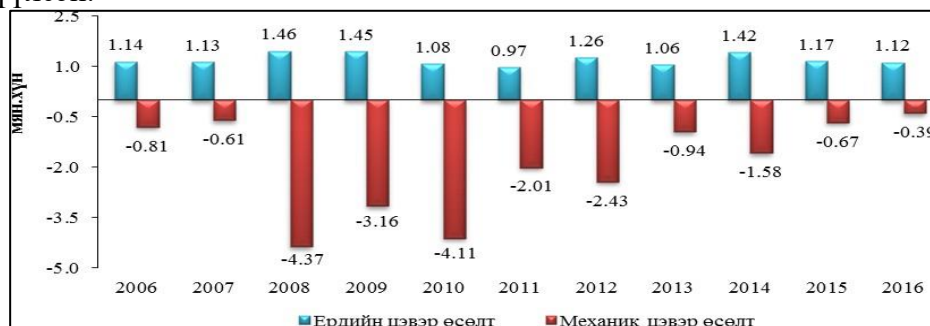

Зураг 9. Завхан аймгийн усны сав газрын зураг

Гадаргын усны нөөцөөр хамгийн их нь Увс нуур-Тэс голын сав, хамгийн нөөц байгатай нь Хяргас нуур-Завхан голын сав газар байна. Харин газрын доорхи боломжит усны нөөцөөр хамгийн их нь Хяргас нуур-Завхан голын сав, хамгийн нөөц багатай нь Идэрийн голын сав газар орж байна. Эндээс Завхан аймгийн хэмжээгээр гадаргын усны сүлжээ их байдаг ч усны нөөц баруун бүсийн хэмжээнд бага байгаа нь харагдаж байна. Иймд усны нөөцийг хамгаалах бодлого боловсруулах, гадаргын усанд хамгаалалтын бүс төлөвлөж, ашиглалтыг хязгаарлах бодлого барих нь зүйтэй юм.

2.6. Төсөл хэрэгжих орчны нийгэм, эдийн засгийн хөгжил

Хүн амын тоо: 2022 оны эцэст Завхан аймгийн хүн амын тоо 70.8 мянга болж, баруун бүсийн хүн амын 18 хувийг, Монгол улсын нийт хүн амын 2.3 хувийг тус тус бүрдүүлж байна. Мөн аймгийн нийт хүн амыг өмнөх онтой харьцуулахад 1.03 хувиар буюу 0.7 мянган хүнээр өссөн, 2006 онтой харьцуулахад 11.4 хувиар буюу 8.1 мянган хүнээр буурсан үзүүлэлттэй байна. Аймгийн хүн амын тоонд гарсан өөрчлөлтийг дараах диаграммаар харуулав. 2007-2016 он хүртэл хүн ам буурахад хандлагатай байсан ч, сүүлийн жилүүдэд өсөх хандлага ажиглагдаж байна. Мөн Завхан аймгийн хүн амын тоо 2006-2016 оны хооронд жилд дунджаар 1.1 хувиар буюу 711 хүнээр буурахад хүн амын шилжих хөдөлгөөн илүү их нөлөө үзүүлсэн.

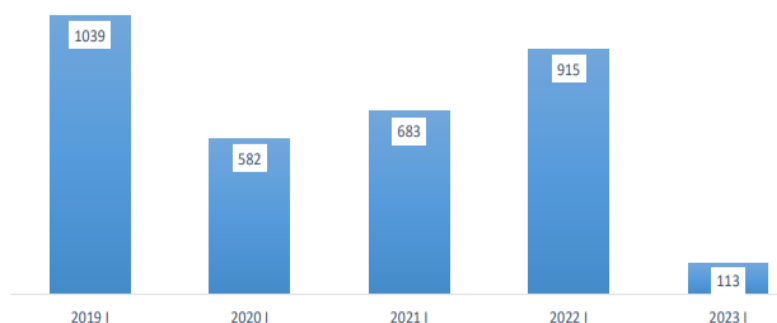
Диаграмм 1. Завхан аймгийн хүн амын ердийн болон механик цэвэр өсөлт

“Хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын яам”-ны Завхан аймгийн Улиастай сумын “Аймгуудын бохир ус цэвэрлэх байгууламжийг өргөтгөн шинэчлэх, шинээр барих” төсөл

Өөрөөр хэлбэл, энэ хугацаанд жилд дунджаар 1665 хүн төрж, 459 хүн нас барсан (ердийн цэвэр өсөлт нь жилд дунджаар 1206 хүн), 820 хүн Завхан аймагт шилжин ирж байхад 2737 хүн явсан (механик цэвэр өсөлт нь жилд дунджаар -1917 хүн) байна. Эндээс үзэхэд хүн ам жилд дундаж (2006-2016 оны хооронд) -аар 711 хүнээр буурахад хүн амын шилжих хөдөлгөөн илүү их нөөөлсөн нь харагдаж байна.

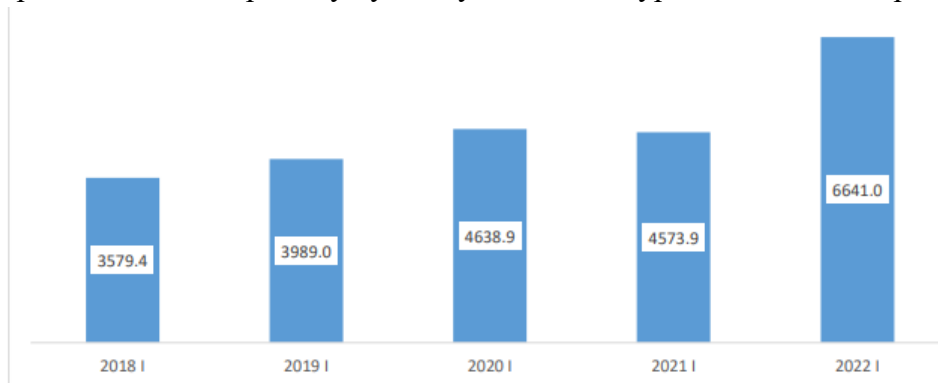
Хөдөлмөр шинэ ажлын байр болон бүртгэлтэй ажилгүйчүүд: Аймгийн хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний газарт бүртгүүлсэн ажил идэвхитэй хайж байгаа ажилгүй хүний тоо 113 болж, өнгөрсөн оны мөн үеэс 802 хүнээр буурсан байна. Аймгийн хэмжээнд 61 эмэгтэй ажил идэвхитэй хайж байгаа нь ажилгүйчүүдийн 53.9 хувийг эзэлж байна.

Бүртгэлтэй ажилгүйчүүдийн тоогоор, сүүлийн 5 жилээр

Бүртгэлтэй ажилгүйчүүдийг насны бүлгээр авч үзвэл 10.9 хувь нь 15-24 нас, 36.3 хувь нь 25-34 нас, 30.9 хувь нь 35-44 нас, 20.3 хувь нь 45-54 нас, 0.8 хувь нь 55-59 нас, 0.8 хувь нь 60 дээш насны ажилгүйчүүд байна. Ажилгүйчүүдийн 1.6 хувь нь боловсролгүй, 4.4 хувь нь бага, 8.0 хувь нь суурь, 49.6 хувь нь бүрэн дунд, 10.6 хувь нь техникийн болон мэргэжлийн, 3.5 хувь нь тусгай мэргэжлийн дунд, 22.3 хувь нь дээд боловсролтой хүмүүс тус тус эзэлж байна.

Нийгмийн даатгал, халамж: Аймгийн хэмжээгээр нийгмийн даатгалын сангаас эхний 1 сард 12.5 мянган хүнд 6.6 тэр бум төгрөгийн тэтгэвэр, тэтгэмж олгож, 1.6 тэр бум төгрөгийн нийгмийн даатгалын шимтгэлийн орлогыг төвлөрүүлсэн байна. Энэ сард 12746 хүн нийгмийн даатгалд хамрагдсанаас 815 иргэн буюу 6.3 хувь нь сайн дурын даатгалд хамрагдсан байна.

Нийгмийн даатгалын сангийн зарлага, /сая төгрөг/

3. ТӨСЛИЙН ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ

Завхан аймгийн Улиастай сумын нутаг дэвсгэрт “Хоногт 3000м3 бохир ус цэвэрлэх байгууламж” төслийн бүтээн байгуулалт, барилга байгууламж, тоног төхөөрөмж, шугам сүлжээний болон цэвэрлэх байгууламжийн хэвийн ажиллагааны үед агаарын чанар, хөрс, ус, ургамал, амьтны аймагт зэрэг байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд сөрөг нөлөөлөл үзүүлэхээр байна. Болзошгүй нөлөөллийн үнэлгээг доорх хүснэгтэд харуулав.

Хүснэгт 3. Байгаль орчинд учруулж болзошгүй нөлөөлөл

Байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсэг	Нөлөөллийн үнэлгээ			Нийт
	Бага	Дунд	Их	
Агаарын чанар	2	4	1	7
Хөрсөн бүрхэвч, газрын гадарга	-	5	1	7
Усан орчин	1	12	2	15
Биологийн олон янг байдал	1	5	-	6
Нийт /тоогоор/	4	27	4	35
Нийт /хувиар/	11.4%	77.1%	11.4%	100%

Төслийн үйл ажиллагаанаас байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг байгаль орчны бүрэлдэхүүн тус бүр дээр нь тооцсон ба нийт сөрөг нөлөөллийг тодорхойлсон. Үүнээс 4 буюу 11.4% нь бага, 27 буюу 77.1% нь дунд, 4 буюу 11.4% нь их гэсэн үнэлгээний зэрэгт хамаарагдаж байна.

4. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТУХАЙН ЖИЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ГОЛ ЗОРИЛТ

Завхан аймгийн Улиастай сумын нутаг дэвсгэрт хэрэгжиж буй “Аймгуудын бохир ус цэвэрлэх байгууламжийг өргөтгөн шинэчлэх, шинээр барих” төслийн Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг Монгол улсын “Байгаль орчныг хамгаалах тухай”, “Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай” хууль болон түүнтэй нийцүүлэн гаргасан бусад хууль тогтоомж, Байгаль орчин аялал жуулчлалын сайдын 2019 оны 10 дугаар сарын 29 өдрийн А/618 тоот тушаалаар шинэчлэн баталсан “Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах, хянан батлах, тайлагнах журам”-ын дагуу боловсруулсан болно.

Ерөнхий зүйл. Төсөл хэрэгжүүлэгч иргэн, хуулийн этгээдийн (цаашид төсөл хэрэгжүүлэгч гэх) байгаль орчныг хамгаалах талаар хуулиар хүлээсэн үүргээ биелүүлэх, тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулах, түүнийг хянан батлах, хэрэгжилтийг ханган тайлагнахтай холбогдсон харилцааг зохицуулахад энэхүү журмын зорилго оршино. Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг төсөл хэрэгжүүлэгч боловсруулж, ерөнхий үнэлгээг хийсэн байгаль орчны асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага, эсхүл аймаг, нийслэлийн байгаль орчны асуудал хариуцсан газарт хүргүүлэн хянуулж, батлуулна. Ерөнхий үнэлгээ хийсэн байгууллагын хянаж, баталсан тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө нь төслийн үйл ажиллагааг эхлүүлэх, үргэлжлүүлэхийг зөвшөөрсөн байгаль орчны үндсэн баримт бичиг болно.

Төслийн үйл ажиллагаанаас байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллүүдийг бууруулах, багасгах, төсөл хэрэгжиж буй нутаг дэвсгэрийн байгаль орчныг хамгаалахтай холбогдсон арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд оршино. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө нь дараах үндсэн 2 хэсгээс бүрдэнэ. Үүнд:

- ✓ Төслийн байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээгээр тогтоосон сөрөг нөлөөллөөс зайлсхийх, бууруулах, арилгах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх арга замууд, тэдгээрийг хэрэгжүүлэх хугацаа болон шаардагдах хөрөнгө зардлыг тусгасан байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө (БОХТ)
- ✓ Төслийн үйл ажиллагааны улмаас байгаль орчны төлөв байдал, хүний эрүүл мэндэд үзүүлж байгаа орчны болон ажлын байрны нөхцлийг хянах, шинжилгээ хийх, үр дүнг тайлагнах, хэрэгжүүлэх арга хэлбэр, шаардагдах хөрөнгө зардал, хугацааг тусгасан орчны хяналт-шинжилгээний хөтөлбөр (ОХШХ).

Төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд баримтлах эрх зүйн баримт бичиг болон шаардлагыг нь зайлшгүй хангаж мөрдөх стандартуудыг БОМТ-нд тодорхой тусгаж өгнө. Тухайн жилийн БОМТ боловсруулах, биелэлтийг тайлагнах журамд зааснаар байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө нь дараах агуулгатай байх бөгөөд хийх ажлын зардлыг тус бүрчлэн тооцож төлөвлөнө. Үүнд:

- ✓ Төслийн байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээгээр тогтоосон сөрөг нөлөөллөөс зайлсхийх, бууруулах, арилгах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх арга замууд, тэдгээрийг хэрэгжүүлэх хугацаа болон шаардагдах хөрөнгө зардлыг тусгасан төлөвлөгөө
- ✓ Орчны тохижилт, нөхөн сэргээлтийн ажлын төлөвлөгөө
- ✓ Төслийн талбай орчмын түүх, соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө
- ✓ Үйл ажиллагааны үеийн осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө
- ✓ Үйл ажиллагааны үеийн хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө
- ✓ Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр
- ✓ Тухайн жилийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх удирдлага, зохион байгуулалтын төлөвлөлт
- ✓ БОМТ-г нөлөөллийн бүсийн олон нийт, оршин суугчдад тайлагнах, хэлэлцүүлэх арга хэмжээний төлөвлөлт зэргээс бүрдэнэ.

“Хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын яам”-ны Завхан аймгийн Улиастай сумын “Аймгуудын бохир ус цэвэрлэх байгууламжийг өргөтгөн шинэчлэх, шинээр барих” төсөл

4.1. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө

№	Гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүд	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулахарга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмж их нэгж	Нэгжийн зардал, мян.төг	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, мян.төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа, давтамж	Баримтлах эрхзүйн баримт бичиг
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах талаар									
1.	Ахуйн цэвэрлэх байгууламжийн гадна зам талбайн тохижилт хийх үйл ажиллагаанаас тоосжилт үүсч, агаарын чанарт сөргөөр нөлөөлөх	Гадны орчны тохижилтын ажлын үед үүссэн тоосыг тухай бүрд нь дарж байх, дулааны улиралд услах, чийглэх	Төслийн талбай		350.0	Хавар, намрын улиралд буюу 2 удаа	700.0	Гадна тохижилтын ажлын явцад	MNS 4585:2016 Агаарын чанар, техникийн ерөнхий шаардлага
2.	Тээврийн хэрэгсэл, бусад машин механизмын хөдөлгүүрийн шаталтаас үүсэх NO ₂ , SO ₂ , CO зэрэг хий нь бичил орчны агаарын чанарт сөргөөр нөлөөлөх	Барилгын ажилд ашиглагдаж буй бүх төрлийн машин механизм, дизель станцад үзлэг оношилгоо засварыг тогтмол хийж, холбогдох стандартын шаардлагад нийцүүлэх	Барилгын ажилд ашиглагдаж байгаа бүх машин техник	ОХШХ тусгасан				MNS 5013:2003 Бензин хөдөлгүүртэй автомашин – утааны найрлага дах хорт бодисын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ MNS 5014:2003 Дизель хөдөлгүүртэй автомашин - Утааны тортогжилтын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ	
Хөрсөн бүрхэвч болон ургамлан нөмрөгт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах талаар									
3.	Ахуйн болон хатуу хог хаягдлаар хөрс бохирдох	Бүх төрлийн хатуу болон ахуйн хог хаягдлыг ангилан ялгах, хог хаягдал түр хадгалах цэгийн ойр орчин халдваргүйжүүлэлт тогтмол хийж байх	Хог хаягдлын цэг, түүний орчинд	-	50.0	4	200.0	Үйл ажиллагааны явцад	Хог хаягдлын тухай хууль /2017 он/, Хөрс цөлжилтөөс хамгаалах тухай хууль, MNS 5850:2019 “Хөрсний чанар, хөрс бохирдуулагч бодис, элементүүдийн зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ”

“Хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын яам”-ны Завхан аймгийн Улиастай сумын “Аймгуудын бохир ус цэвэрлэх байгууламжийг өргөтгөн шинэчлэх, шинээр барих” төсөл

		Хөрсний хяналт шинжилгээний хөтөлбөр хэрэгжүүлэх, хөрсний бохирдлыг хянаж байх	Хог хаягдлын цэг, түүний орчинд	ОХШХ-н зардалд тусгасаны дагуу					Хөрс цөлжилтөөс хамгаалах тухай хууль, MNS 5850:2019 “Хөрсний чанар, хөрс бохирдуулагч бодис, элементүүдийн зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ”
5.	Ахуйн хаягдал, шатах, тослох материал алдагдах, хаягдлыг зайлуулах үед хөрс бохирдох	Автомашинны зогсоол, явган хүний зам, хог хаягдлын цэг зэрэг талбайг хатуу хучилттай болгох газрын гадарга, хөрс бохирдохоос сэргийлэх	Барилгын материалын агуулах	Дотоод төлөвлөлтөөр					Хөрс цөлжилтөөс хамгаалах тухай хууль, MNS 5850:2019. “Хөрсний чанар, хөрс бохирдуулагч бодис, элементүүдийн зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ”
Гадаргын болон газрын доорхи усанд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах талаар									
6.	Унд-ахуйн усны эх үүсвэр болох гүний худагт ариун цэврийн болон хамгаалалтын бүс тогтоогоогүйгээс бохирдох	Гүний худгийн эргэн тойронд ариун цэврийн хамгаалалтын бүс тогтоож хашаажуулах	Гүний худаг	-	1500.0		1500.0	-	БОНХАЖС, БХБСайдын 2015 оны А-230/127 тоот “Усны сан бүхий газар, усны эх үүсвэрийн онцгой болон энгийн хамгаалалтын, эрүүл ахуйн бүсийн дэглэмийг мөрдөх журам” Усны тухай хууль 3-бүлгийн 22-р зүйл ба бусад зүйл, бусад хууль, журам, стандарт

“Хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын яам”-ны Завхан аймгийн Улиастай сумын “Аймгуудын бохир ус цэвэрлэх байгууламжийг өргөтгөн шинэчлэх, шинээр барих” төсөл

	Хамгаалалтын бүсийн дэглэм зөрчигдөх	Цэвэрлэх байгууламж, шугам сүлжээний эрүүл ахуйн хамгаалалтын бүсийн дэглэмийг мөрдөн ажиллах	Эрүүл ахуйн хориглолтын болон энгийн хамгаалалтын бүс	-	Үйл ажиллагааны зардлаар				Усны сан бүхий газар, усны эх үүсвэрийн онцгой болон энгийн хамгаалалтын, эрүүл ахуйн бүсийн дэглэмийг мөрдөх журам /БОНХАЖ-ын сайд, БХБ-ын сайдын 2015 оны А-230/127 дугаар хамтарсан тушаалын хавсралт/
Нийт					-	-	2400.0	-	-

“Хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын яам”-ны Завхан аймгийн Улиастай сумын “Аймгуудын бохир ус цэвэрлэх байгууламжийг өргөтгөн шинэчлэх, шинээр барих” төсөл

4.2. Орчны тохижилт ногоон байгууламжийн төлөвлөгөө

Ахуйн цэвэрлэх байгууламжийг шинээр барих ажил нь 2025 онд дуусах бөгөөд орчны тохижилт, ногоон байгууламжийг зураг төсөлд тусгасаны дагуу хийхээр төлөвлөж байна. Төслийн газрын ландшафтын хүчин зүйлсийг сайтар ашиглаж нийт талбайн 0.15 га буюу 1526 м2 талбай бүхий ногоон байгууламж төлөвлөсөн байгаа ба эдгээр нь зүлэгжүүлсэн талбай болон мод / гүйлс, нарс /, бут сөөг байдлаар хашааг тойрон байршина. Ногоон байгууламжийн төлөвлөлтөнд газрын рельеф, гуу жалгыг сайтар ашиглана.

Хүснэгт 59.

Нөхөн сэргээлтийн зорилт	Нөхөн сэргээх арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хүрээ	Нийт зардал (мян.төг)	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах стандарт аргачлал
ЦБ-н барилгын ажлын дуусгавраар орчны тохижилт ногоон байгууламжийг байгуулах	Зураг төсөлд тусгагдсаны дагуу цэвэрлэх байгууламжийн талбайд орчны тохижилт ногоон байгууламжийг байгуулах	Төслийн талбайд / 1526м2 /	2300.0	2025 он	MNS 5918:2008, “Эвдэрсэн газрыг ургамалжуулах. Техникийн ерөнхий шаардлага” MNS 6260:2011 Зүлэгжүүлэх талбай бэлтгэх, үр тарих арчлах
Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөөний нийт зардал			2300.0	-	-

Зураг 10. Ногоон байгууламжын төлөвлөлтийн зураг

4.3. Биологийн олон янз байдлын дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөө

Биологийн олон янз байдлын дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөө нь газрын тос, уул уурхай, цацраг идэвхт ашигт малтмалын ашиглалтын үлдэгдэл нөлөөлөлд өртсөн нөхөн сэргэхгүй газарт биологийн олон янз байдлын тухайн газартай экологийн хувьд төстэй нөхцөлд, өөр газарт дүйцүүлэн хамгаалах ажлыг тодорхойлж, хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөг гаргадаг ба уг төслийн хувьд дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөөг хийх шаардлагагүй болно.

4.4. Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох төлөвлөгөө

“Хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын яам”-ны Завхан аймгийн Улиастай сумын “Аймгуудын бохир ус цэвэрлэх байгууламжийг өргөтгөн шинэчлэх, шинээр барих” төсөл

Тухайн төслийн үйлчилгээ болон эрчимтэй сөрөг нөлөөллийн бүсэд зайлшгүй нүүлгэх шаардлагатай иргэд, оршин суугчид, айл өрх, байгууллага байхгүй болно.

4.5. Түүх соёлын өвийг хамгаалах төлөвлөгөө

Төсөл хэрэгжих бүс нутаг, түүний орчимд түүх, соёлын өв дурсгалууд илрээгүй болно.

4.6. Осол эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө

Авилаа осол эрсдлээс хамгаалах ажил нь барилгын ажлын явцад хөдөлмөрийн сахилга бат, хариуцлагын тогтолцоогоор шийдвэрлэгдэх боломжтой юм. Доорхи хүснэгтэд төслийн үйл ажиллагааны явцад гарч болзошгүй осол, эрсдэл түүнээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ, хэрэгжүүлэх ажлын хүрээ, давтамж, баримтлах стандарт зэргийг тусган оруулав.

Хүснэгт 4. Осол эрсдлийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө

Болзошгүй аюул, осол сөрөг нөлөө	Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Нийт зардал, мян.төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа	Баримтлах стандарт, аргачлал
Аянга буух, цахилгаан хэрэгслийн гэмтэл, хэт халалт зэргээс үүдэн гал түймэр гарах	Галын дохиолол, гал унтраагуур, гал унтраах хоолойг зохих газруудад байрлуулах, аюулын гарцын байрлалыг заасан самбар хадах, галын дохиолол, гал унтраагуур, гал унтраах хоолойд зөвшөөрөгдсөн тэмдэг тавьсан байх	Барилгын талбайд	Дотоод төлөвлөлтөөр	Төслийн үйл ажиллагааны явцад байнга хяналт тавих	Гамшгаас хамгаалах тухай: Зүйл 27-1
	Аянга газардуулагчийг ойролцоох өндөрлөг газруудад суурилуулж өгөх, цахилгаан дамжуулах, цахилгаан гүйдэл бүхий тоноглолуудыг стандартын дагуу газардуулсан байх			-	Галын аюулгүй байдлын тухай: Зүйл 16-1, 2; Зүйл 18-1, 2
Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуй					
Ажиллагсадын хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй ажиллагааны дэглэм зөрчигдсөнөөс хүний эрүүл мэндэд сөргөөр нөлөөлж болзошгүй	Ажиллагсад эрүүл мэндийн үзлэгт орсон байх	Ажлын байранд		-	MNS 4968: 2000 Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа. Эрүүл ахуй. Ерөнхий шаардлага
	Анхан шатны тусламжийн эм, тариа, багаж хэрэгслийн бэлэн байдлыг хангасан байх				

“Хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын яам”-ны Завхан аймгийн Улиастай сумын “Аймгуудын бохир ус цэвэрлэх байгууламжийг өргөтгөн шинэчлэх, шинээр барих” төсөл

Мэргэжлээс шалтгаалах өвчлөл үүсэх	Ажилчдыг хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, ажлын хувцас хэрэгслээр хангах	Ажиллагсад		Өвөл, зуны хувцасыг байгууллагын дотоод журмын дагуу олгоно	Хөдөлмөр аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хуулийн 15 дугаар зүйл
	Хортой нөхцөлд ажилладаг ажилчдыг хор саармагжуулах нэмэлтээр хангана	Хортой нөхцөлд ажиллаж буй ажиллагсад			ЦБ-н ашиглалтын үед
Химийн бодисын эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө					
Хадгалалтын аюулгүй ажиллагаа алдагдах	Лабораторийн зориулалттай бодисуудыг шаардлага хангасан агуулах, өрөө тасалгаанд хадгалах, агуулахын битүүмжлэлд хяналт тавих	ЦБ-н лабораторид хэрэглэгдэх химийн бодис			MNS 6458:2014 Химийн хорт болон аюултай бодисын бүтээгдэхүүний агуулах
	Химийн хорт болон аюултай бодистой ажиллах зааварчилгаа боловсруулж, байгууллагын даргаар батлуулж, ажилчдад танилцуулах	Химийн бодисын хадгалалт, ашиглалтын үед	Дотоод төлөвлөлтөөр	2025 онд	Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах, устгах журам /Монгол Улсын Шадар сайд, БОАЖ-ын сайд, ЭМ-ийн сайдын 2017 оны 05 дугаар сарын 23-ны өдрийн 54/А/136/А/215 дугаар хамтарсан тушаалын хавсралт
Химийн бодистой харьцаж буй ажилчид хордох, түлэгдэх	Химийн бодистой харьцан ажилладаг ажилчдад хамгаалах хэрэгсэл олгох /ажлын хувцас, амны хаалт, ханцуйвч, бээлий, нүдний шил/	Химийн бодистой харьцан ажилладаг ажилчид, 5-6 хүн	2000.0	2025 онд	Хөдөлмөр аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хуулийн 15 дугаар зүйл
Химийн бодисын хяналт адлагдах	Лабораторийн зориулалттай химийн урвалж бодисын зарцуулалтын бүртгэл хөтөлж, холбогдох төр захиргааны байгууллагад тайлагнаж байх	Лабораторид хэрэглэгдэх химийн бодис	-	2025 онд	MNS 6458:2014 Химийн хорт болон аюултай бодисын бүтээгдэхүүний агуулах

“Хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын яам”-ны Завхан аймгийн Улиастай сумын “Аймгуудын бохир ус цэвэрлэх байгууламжийг өргөтгөн шинэчлэх, шинээр барих” төсөл

Нийт зардал	2000.0		
-------------	--------	--	--

Цэвэрлэх байгууламжийн Гамшигын менежментийн төлөвлөлтийн үед цуглах талбайг Захиргаа үйлдвэрийн барилгын хажууд төлөвлөсөн. Мөн Захиргаа үйлдвэрлэлийн барилгад 1 ширхэг дуут дохиог төлөвлөсөн. Ингэснээр гамшигийн үед голлох ажиллах хүч байрлаж буй захиргаа үйлдвэрийн барилгаас ажилчдыг нүүлгэн шилжүүлэхэд дөхөмтэй.

Гал болон бусад гамшигийн менежментийн хүчин зүйлийн үед Гал команд болон Аврах ангийн машин техник саадгүй нэвтрэх үүднээс бүх цэгт хүрэх боломжтой зам талбайг төлөвлөсөн. Төслийн хэрэгжилтийн явцад Уг төлөвлөлтийн шийдлийг алдагдуулахгүй байх нь зүйтэй.

Зураг 11. Гамшигийн менежментийн төлөвлөлт

“Хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын яам”-ны Завхан аймгийн Улиастай сумын “Аймгуудын бохир ус цэвэрлэх байгууламжийг өргөтгөн шинэчлэх, шинээр барих” төсөл

4.7. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөөний арга хэмжээний зардал

Хог хаягдлыг зориулалтын саванд хадгалах, ангилан ялгах, хог хаягдлын талаархи боловсрол олгох асуудлыг авч хэрэгжүүлэх, ажилчдын дунд сургалт зохион байгуулах, байгальд ээлтэй соёл хэвшүүлэх, хог хаягдлыг зүй зохистой хаях, ангилах, дахин ашиглах дадал зуршлыг төлөвшүүлэх зэргийг үйл ажиллагааны төлөвлөгөөндөө тусгаж ажиллах шаардлагатай.

Хүснэгт 5. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөөний арга хэмжээний зардал

Нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар хүрээ	Нэгж үнэ, мян.төг	Нийт зардал, мян.төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
Ахуйн хог хаягдал					
Ахуйн гаралтай хог хаягдлыг ангилан ялгаж дахин ашиглах, зайлуулах арга хэмжээнүүдийг тодорхойлох	Ажилчдын байр, барилгын ажлын талбай зэрэг бүх төрлийн байгууламжууд	50,0	250.0	2025 он	Хог хаягдлын тухай хууль болон холбогдох журам, заалтууд
Хог хаягдлын цэгт ариутгал, халдваргүйжүүлэлтийг тогтмол хийж байх	Хог хаягдлын цэгийн орчинд	350.0	350.0		
Ажилчдад хог хаягдлыг бууруулах, ангилах, дахин ашиглах, зүй зохистой хаях дадал зуршлыг хэвшүүлэх, сургалт зохион байгуулах	Ажилчдад	Дотоод төлөвлөлтөөр			
Үйлдвэрийн хог хаягдал					
Сараалжийн хаягдлын ариутгал халдваргүйжүүлэлтийг тогтмол хийж, төвлөрсөн хогийн цэгт зайлуулах, бүртгэл хөтлөх	Үйлдвэрийн хог хаягдал		-	2025 он	Хог хаягдлын тухай хуулийн 10.2.3, 10.2.4, 10.2.5
Аюултай хог хаягдал					
Лабораторийн зориулалттай химийн бодисын сав баглаа боодлыг аюулгүй хадгалж, нийлүүлэгч байгууллагад шилжүүлэх	Аюултай хог хаягдал	Үйл ажиллагааны зардал		2025 он	Хог хаягдлын тухай хуулийн 23-р зүйл
Зарим төрлийн полимер бодисын сав баглаа боодлыг дахин боловсруулах үйлдвэрт гэрээний дагуу шилжүүлэх	Аюултай хог хаягдал	-	Гэрээ хийх	2025 он	Хог хаягдлын тухай хуулийн 10.2.5
Лабораториос гарах шинжилгээний холимог уусмалыг тусгай саванд цуглуулж,	Аюултай хог хаягдал	-	500.0	2025 он	MNS 6458:2014

“Хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын яам”-ны Завхан аймгийн Улиастай сумын “Аймгуудын бохир ус цэвэрлэх байгууламжийг өргөтгөн шинэчлэх, шинээр барих” төсөл

саармагжуулан, ариутгах татуургын сүлжээнд нийлүүлэх, бүртгэл хөтлөх					Химийн хорт болон аюултай бодисын бүтээгдэхүүний агуулах
Нийт зардал /мян.төг/		400.0	1100.0	-	-

4.8. Тухайн жилийн БОМТ-г хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө

Төсөл хэрэгжүүлэгч нь жил бүр БОМТ -ний хэрэгжилтийн талаар байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад тайлан хүргүүлэх ба байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч, орон нутгийн байцаагч, бүх шатны Засаг даргад тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн тайланг жил тутамд хүргүүлнэ.

Хүснэгт 5. Удирдлага зохион байгуулалтын талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ

№	Төлөвлөсөн арга хэмжээ	Урьдчилан тооцсон төсөв, төг	Хэрэгжүүлэх хуваарь, сар												Хариуцсан албан тушаалтан	Тайлбар
			I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII		
2025 он																
1.	БОМТ-г Ерөнхий үнэлгээ хийсэн төрийн захиргааны төв байгууллага /БОУАӨЯ/-д хүргүүлж батлуулах	Гэрээгээр тохиролцож, мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэж болно	-												Төслийн менежер	Цахим хэлбэрээр хүргүүлэх ⁸
2.	Тухайн жилийн БОМТ-ний биелэлтийн тайланг аймгийн /БОГазарт хүргүүлж, дүгнүүлэх											+			Ерөнхий инженер, Төслийн менежер	Цахим хэлбэрээр хүргүүлэх
3.	Ерөнхий үнэлгээ хийсэн төрийн захиргааны төв байгууллага /БОУАӨЯ /-д жил бүрийн БОМТ-ний биелэлтийн тайланг дүгнэлтийн хамт хүргүүлж, тайлагнаж, дараа жилийн БОМТ-г батлуулах													+	Ерөнхий инженер, Төслийн менежер	Цахим хэлбэрээр хүргүүлэх

“Хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын яам”-ны Завхан аймгийн Улиастай сумын “Аймгуудын бохир ус цэвэрлэх байгууламжийг өргөтгөн шинэчлэх, шинээр барих” төсөл

4.	Ерөнхий үнэлгээ хийсэн төрийн захиргааны төв байгууллага / БОУАӨЯ /-д жил бүрийн БОМТ-ний биелэлтийн тайланг дүгнэлтийн хамт хүргүүлж, тайлагнаж, дараа жилийн БОМТ-г батлуулах													+ ¹²	Ерөнхий инженер	Цахим хэлбэрээр хүргүүлэх
5.	Байгаль орчны хууль, тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангах зорилгоор байгаль орчны дотоод хяналтыг хэрэгжүүлэх	ҮА-ны зардал			+			+				+			Ерөнхий инженер, Дотоод хяналтын инженер	Байгаль орчны хяналтыг сайжруулах зорилготой
6.	Газрын төлөв байдал чанарын захиалгат хянан баталгааны ажлыг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэх	Гэрээгээр тохиролцоно	5 жил тутамд												Төслийн удирдлага, Ерөнхий инженер	
7.	Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 10 ¹ дүгээр зүйлд зааснаар Байгаль орчны аудитыг хийлгэх	Гэрээгээр тохиролцоно	2 жил тутамд												Төслийн удирдлага, Ерөнхий инженер	

4.8.1. Тухайн жилийн БОМТ-ний хэрэгжилтийг нөлөөллийн бүсийн оршин суугчдад тайлагнах төлөвлөгөө

Хүснэгт 8. Тухайн жилийн БОМТ-ний хэрэгжилтийг нөлөөллийн бүсийн оршин суугчдад тайлагнах төлөвлөгөө

№	БОМТ, БОМТ-ний хэрэгжилтийг тайлагнахад оролцогч талууд	Тайлагнах хэлбэр	Мэдээллийн агуулга	Зохион байгуулах хугацааны тов	Тайлагнах зардал, төг	Хариуцан зохион байгуулах албан тушаалтан/ажилтан	Зохион байгуулах газар
2025 он							

“Хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын яам”-ны Завхан аймгийн Улиастай сумын “Аймгуудын бохир ус цэвэрлэх байгууламжийг өргөтгөн шинэчлэх, шинээр барих” төсөл

1.	Орон нутгийн иргэд	Мэдээллийн самбар байршуулах	Төслийн үйл ажиллагааны ажлын мэдээлэл, гүйцэтгэл	Барилга угсралтын ажил эхлэх эхний жилийн 2дугаар улиралд	500.0	Төслийн менежер	Төслийн талбай эсвэл талбайн ойролцоо хүн, машины хөдөлгөөн ихтэй замын уулзвар хэсэгт г.м
2.	Улиастай сумын цэвэр ус, ариутгах татуургын хэрэглэгчид	Нээлттэй өдөрлөг хэлбэрээр зохион байгуулах	Хэрэглэгчдэд цэвэр усаа хэмнэх, ариг гамтай хэрэглэх талаар сурталчилгаа явуулах, нээлттэй өдөрлөг зохион байгуулах, мэдээлэл түгээх	Жил бүрийн 3-р улиралд	800.0	Удирдлага, Ерөнхий инженер, Ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалт хариуцсан инженерүүд	Орон нутгийн иргэний танхим
	Зардал				1300.0		

“Хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын яам”-ны Завхан аймгийн Улиастай сумын “Аймгуудын бохир ус цэвэрлэх байгууламжийг өргөтгөн шинэчлэх, шинээр барих” төсөл

4.11. Байгаль орчны хяналт, шинжилгээний хөтөлбөр

Завхан аймгийн Улиастай сумын “Аймгуудын бохир ус цэвэрлэх байгууламжийг өргөтгөн шинэчлэх, шинээр барих” төслийн байгаль хамгаалах төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн явц, байгаль орчны доройтол, гэнэтийн бохирдлыг хянах, бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх зорилгоор байгаль орчны мониторингийн үйл ажиллагааг явуулна. Мониторинг нь байнгын ажиглалт шинжилгээгээр гарсан үзүүлэлтүүдийн хяналт тэдгээрийн үнэлгээ болон хэтийн төлөв байдлыг урьдчилан таамаглах зэрэг үйл ажиллагаа юм. Энэхүү үйл ажиллагааг хяналт, төлөвлөгөөтэй, цэгц явуулахын тулд “Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр” (ОХШХ)-ийг боловсруулан мөрдөнө.

Орчны бохирдлын байдлын ажиглалт, хяналтыг орчны дээжид хийсэн тоон болон чанарын шинжилгээний үр дүнд үндэслэн явуулна. Шинжилгээгээр гарсан үр дүнг стандартын дагуу батлагдсан ЗДА–тай харьцуулан орчны бохирдлын бие даасан үнэлгээ хийх бөгөөд уг ажлыг хөнгөвчлөхийн тулд тусгай эрх бүхий төрийн байгууллагуудаар батлагдсан ББ-уудын нормативуудыг энэхүү тайланд оруулав.

Байгаль орчны хяналт шинжилгээнд ашиглагдах норматив үзүүлэлтүүд

Хүснэгт 6. Агаар дахь хорт бодисын зөвшөөрөгдөх дээд агууламж /ЗДА/

№	Бохирдуулагч бодис	Хортой нөлөө үзүүлэх хэмжээ мг/м3	Ажлын бүсийн ЗДА мг/м3	Хүн ам орших бүсийн ЗДА мг/м3	Үнэр	Аюулын зэрэг
1.	Азотын давхар исэл	0,09	0,085	0,04	Хурц	2
2.	Нүүрстөрөгчийн давхар исэл	5	-	3	-	3
3.	Тоос	0,5	-	0,2	-	3

Хүснэгт 7. Хөрсөнд байж болох хорт бодисын зөвшөөрөгдөх дээд агууламж /ЗДА/

№	Бохирдуулагч бодис	Зөвшөөрөгдөх дээд агууламж, мг/кг
1.	Нефть, нефтийн бүтээгдэхүүн	0
2.	4 этилт хар тугалга	0
3.	Хар тугалга	0,8
4.	Бензол	0,3
5.	Бензин	0,1
7.	Pb+2	6,0
8.	Hg+2	2,1
9.	Cu+2	3,0
10.	Пирит	0,0

Хүснэгт 8. Гадаргын усанд байж болох бохирдуулагч болон хорт бодисын

“Хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын яам”-ны Завхан аймгийн Улиастай сумын “Аймгуудын бохир ус цэвэрлэх байгууламжийг өргөтгөн шинэчлэх, шинээр барих” төсөл

зөвшөөрөгдөх дээд агууламж /ЗДА/

№	Найрлага	ЗДА, мг/л	Хөнөөлийн хязгаарлагч үзүүлэлтүүд (ХХҮ)
1.	Жинлэх бодис	Тавих усан дахь фоны хэмжээ + 0,25 мг/л	
2.	Ууссан хүчилтөрөгч	6	
3.	Хлоридууд	300	Эрүүл ахуй - токсикологийн
4.	Сульфатууд	100	Эрүүл ахуй - токсикологийн
5.	ХХХ	15	
6.	БХХ5	2 (БХХбүрэн.)	
7.	Аммоны азот	0,39	Токсикологийн
8.	Нитритын азот	0,02	Токсикологийн
9.	Нитратын азот	9,1	Эрүүл ахуй - токсикологийн
10.	Фосфатууд	0,61	Ерөнхий эрүүл ахуйн
11.	Ерөнхий төмөр	0,1	Токсикологийн
12.	Зэс	0,001	Токсикологийн
13.	Хром (III)		Токсикологийн

Хүснэгт 9. Ундны усанд байж болох бохирдуулагч болон хорт бодисын

зөвшөөрөгдөх дээд агууламж /ЗДА/

№	Найрлага	Хэмжих нэгж	Зөвшөөрөгдөх агууламж
1.	Орга-но леп-тик	Өнгө	Өнгөгүй
2.		Үнэр	Үнэргүй
3.		Амт	Амтгүй
4.	Эрдэсжилт		г/л
5.	Хатуулаг		мг*экв/л
6.	Төмөр		мг/л
7.	рН		-
8.	Нитрат		мг/л
9.	Мик-ро биологи	Колиндекс	Байхгүй
10.		Микробын ерөнхий тоо (МЕТ)	ш

“Хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын яам”-ны Завхан аймгийн Улиастай сумын “Аймгуудын бохир ус цэвэрлэх байгууламжийг өргөтгөн шинэчлэх, шинээр барих” төсөл

Хүснэгт 10. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

Орчны хяналт шинжилгээ хийх хөтөлбөр							
Байгаль орчны бүрэлдэхүүн	Хяналт шинжилгээ хийх үзүүлэлт	Хэмжих нэгж	Хугацаа ба давтамж	Хяналт шинжилгээний ажлын хэмжээ	Нэгжийн өртөг мян.төг	2024 оны зардал, мян.төг	Баримтлах стандарт ба арга аргачлал
Агаар	Агаар дахь хийн агууламж CO ₂ , SO ₂ , NO ₂ , O ₃ , CH ₄ , NH ₃	мкг/м ³	Жилд 2 удаа (5,9 саруудад)	Төслийн талбайд (2 цэгт * 2 удаа)	50.0	200.0	Агаараас сорьц авах, агаар дахь хүхэрлэг хийн агууламжийг тодорхойлох, агаар дахь азотын давхар ислийн агууламжийг тодорхойлох Агаарын чанарын стандарт MNS: 4585-98, Агаар мандал, сорьц авахад тавих ерөнхий шаардлага MNS: 3384-82
Ус	pH, Нийт хатуулаг (CaCO ₃), Ca, Mg, Na, K,Fe,NH ₄ , SO ₄ , NO ₂ , NO ₃ , CO ₃ ,HCO ₃ , Ni-ийн агууламж, амт, үнэр, өнгө, тунгалаг,тунадас	мг/дм ³	Жилд 2 удаа (5, 9-саруудад)	Гүний худаг	47.0	188.0	MNS ISO 5665-5:2001 “Усны чанар.Ундны уснаас дээж авах стандарт. “Хүрээлэн буй орчин. Эрүүл мэндийг хамгаалах. Аюулгүй байдал. Ундны ус. Эрүүл ахуйн шаардлага, чанар аюулгүй байдлын үнэлгээ MNS 0900:2018”
Хөрс	Ялзмаг Урвалын орчин-pH Карбонат Хөдөлгөөнт фосфор, кали (P2O5, K2O) Цахилгаан дамжуулах чанар	мг	Жилд 2 удаа (5, 9 саруудад)	Төслийн талбайд (2 цэгт * 2 удаа)	30.0	120.0	Хөрсний чанар. Хөрс бохирдуулагч бодис, элементүүдийн зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ MNS 5850-2019 Байгаль хамгаалал. Хөрс. Шинжилгээний дээж авахад тавигдах ерөнхий шаардлагууд MNS 3298:1990
	Механик бүрэлдэхүүн чулуу						
	Хүнд металлууд Pb,Co,Ni,Cr,Cd				45.0	180.0	
Нийт зардал					172.0	688.0	

2025 онд Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд нийт зардал: 9980.0 төгрөг зарцуулахаар төлөвлөсөн.